

Södertörns högskola | Lärarutbildningen

Examensarbete 15 hp | Lärarutbildningen | Vårterminen 2009

”Du ska se oss på idrotten!”

- En studie kring hur flickor och pojkar tar plats i idrotts- och svenskundervisning.

Av: Jenny Wilandh

Handledare: Helena Hill

Abstract

In this paper an upper level compulsory school is examined from a gender perspective. The purpose of the paper is to analyse how girls and boys acquire space in the classroom (during a Swedish lesson) and in the sports hall (during a lesson in physical education). To fulfil the purpose of this paper a seventh grade class was observed during a lesson in Swedish as well as in sports. In addition to this one pupil was interviewed.

In this paper the results are compared to and measured against results from earlier research in the field. Used as a theoretical basis are Simone de Beauvoir's theories on gender.

The results attained indicate that girls and boys claim space in different ways during time in the classroom as well as in the sports hall. Boys are the ones acquiring the largest space. They talk out loud more often and they have more possession of the ball during ball games. Furthermore the girls ask for the word less often than the boys.

Keywords: *Gender, gender differences, the gender system.*

Nyckelord: Genus, könsskillnader, genussystemet.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
2. TEORETISK ANSATS	6
2.1 OLIKA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FLICKOR OCH POJKAR	6
2.1.1 FRÅN KÖN TILL GENUS	7
2.1.2 GENUSSYSTEMET	7
2.1.3 ETT SPEL MED REGLER	9
2.2 TIDIGARE FORSKNING	10
2.2.1 HUR FLICKOR OCH POJKAR UPPFATTAR FLICKOR OCH POJKAR	10
2.2.2 HUR LÄRAREN UPPFATTAR FLICKOR OCH POJKAR	12
2.2.3 FLICKOR MED FLICKOR OCH POJKAR MED POJKAR	12
2.2.4 FLICKOR OCH POJKAR I IDROTTSUNDERVISNINGEN	13
2.2.5 FLICKOR OCH POJKAR I KLASSRUMSUNDERVISNINGEN	15
2.2.6 SAMMANFATTNING AV TIDIGARE FORSKNING	17
3. METOD	18
3.1 UNDERSÖKNINGSGRUPP	18
3.2 VAL AV INTERVJUPERSONER	18
3.3 UNDERSÖKNINGSMETODER	19
3.4 GENOMFÖRANDE AV OBSERVATIONER	20
3.4.1 I KLASSRUMSUNDERVISNINGEN	21
3.4.2 I IDROTTSUNDERVISNINGEN	22
3.5 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER	23
3.6 BEARBETNING AV INSAMLAT MATERIAL	24
3.7 UNDERSÖKNINGENS TROVÄRDIGHET	24
4. RESULTAT OCH ANALYS	26
4.1 PLACERINGAR OCH VAL AV KAMRATER	26
4.2 RÄCKA UPP HANDEN ELLER TALA RAKT UT	26
4.3 ATT TA OCH FÅ UPPMÄRKSAMHET FRÅN LÄRAREN	28
4.4 HUR FLICKOR OCH POJKAR UPPFATTAS	29
4.5 ”DU SKA SE OSS PÅ IDROTTE!”	30
4.6 ATT VÅGA TA PLATS	32
4.7 ATT TA PLATS PÅ OLIKA SÄTT	34
4.8 SAMMANFATTNING AV RESULTAT OCH ANALYS	34
5. AVSLUTANDE DISKUSSION	36
5.1 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	37
6. KÄLLFÖRTECKNING	38
BILAGA 1.	40
OBSERVATIONSSCHEMA	40
HANDUPPRÄCKNING	40
BILAGA 2.	41

1. Inledning

”Vi måste våga erkänna att könsklyftorna ökat”, hävdar Jan Björklund, nuvarande skolminister (SvD 2006). Att könsklyftor finns i vårt samhälle och även inom skolan är ett faktum. Björklunds uttalande skedde i anslutning till ett forskningsresultat som tagits fram av Skolverket och som beskriver att flickor har bättre betyg än pojkar i alla ämnen med undantag för ämnet idrott och hälsa. Skolverket hävdar att en förklaring kan vara att den rådande könsmaktsordningen inom samhället och skolan leder till att pojkar har bättre självkänsla än flickor, och tror därför inte att de behöver jobba lika hårt för att få höga betyg i skolan. Könsmaktsordningen resulterar även i att pojkar tar mer plats, styr samtalen och uppmärksammas i undervisningen av läraren i större utsträckning än flickorna (Skolverket 2005). Däremot passar bedömningsunderlaget bättre för flickor och deras metoder i undervisningen (ibid 2005). Detta innebär olika förutsättningar för flickor och pojkar i skolan.

I både media samt inom forskning diskuteras det hur skolan skall kunna bli mer jämställd. I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo-94, står det i värdegrunden att ”skolan har ett ansvar att motverka traditionella könsmonster” (Lpo-94). Detta visar på skolans strävan mot att flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar. Under lärarutbildningens verksamhetsförlagda utbildning har jag däremot uppmärksammat att detta inte alltid stämmer. Framförallt har jag observerat att flickor och pojkar, i grundskolans senare del, beter sig olika åt i olika undervisningsförhållanden. Flickor och pojkar kan bete sig på ett sätt i klassrummet och på ett annat sätt i idrottshallen.

Idrotten ses oftast som en manlig arena där pojkar redan i tidig ålder gynnas mer än flickor. Statens ekonomiska bidrag delas i större omfattning till de sporter som domineras av pojkar. De idrotter som däremot domineras av flickor får endast en tredjedel av kakan (DN 2009). Detta samt det faktum att pojkar får bättre betyg i idrott i skolan tydliggör att det existerar skillnader för flickor och pojkar i idrottsundervisningen. Därför är detta ett intressant område att studera.

Det har utförts ett stort antal forskningsstudier (se t.ex. Larsson et al 2005 samt Ambjörnsson 2003) som behandlar genusaspekten i skolan, det vill säga flickors och pojkars förutsättningar i skolan, om de skiljer sig åt och på vilket sätt detta visar sig. Dessa studier har utförts antingen med klassrummet eller idrottshallen som

utgångspunkt. Däremot har jag inte funnit studier som diskuterar skillnader och likheter kring de båda undervisningsarenornas påverkan för flickor och pojkar. Därför har jag valt att studera detta närmare.

Eftersom det är angeläget att som lärare eller blivande lärare vara uppdaterad om aktuella köns- och genusfrågor som berör skolan (Lpo-94), var valet av undersökningsperspektivet genus enkelt. Lärare och pedagoger ska ha förmågan att se till elevernas bästa oavsett kön. Därför är mina förhoppningar med detta examensarbete att lärare och andra verksamma i skolans värld kan ges ökat intresse för flickor och pojkars förhållande i olika undervisningsmiljöer och på så sätt även synliggöra hur genusproblematiken ser ut i skolan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med detta examensarbete är att *analysera skillnader i flickor och pojkars beteendemönster/sätt att ta plats i idrottsundervisningen samt i undervisningen i ämnet Svenska*. De frågor jag ämnar besvara är hur flickor och pojkar betar sig i klassrum samt idrottsundervisning, på vilket sätt utmärker de sig eller inte. I vilken omfattning tillåts flickor och pojkar i de olika undervisningssituationerna att ta plats och ges utrymme av läraren?

2. Teoretisk ansats

För att förstå bakgrunden till genusproblematiken, som speglar vårt samhälle och skolan, kommer inledningsvis den teoretiska ansatsen att redovisas nedan. Vidare kommer även forskning som specifikt berör genusproblematiken inom skolan att bearbetas.

Den teoretiska utgångspunkten i detta arbete utgörs framförallt av Simone de Beauvoirs reflektioner i boken *Det andra könet*. De Beauvoir beskriver könens olika förutsättningar utifrån dåtidens samhälle. Jag anser att det är av vikt att utgå från de Beauvoir då flertalet moderna genusforskare än idag hämtar inspiration från hennes tankar om könens villkor. Två av dessa genusforskare, som hämtat inspiration från de Beauvoir, är Yvonne Hirdman, som introducerade begreppet genus och genussystemet i Sverige, samt Birgitta Fagrell som problematiserar begreppet genus. Jag kommer att behandla även dessa forskares tolkning av genus för att ge en mer nyanserad bild av det aktuella forskningsläget.

2.1 Olika förutsättningar för flickor och pojkar

I *Det andra könet*, som kom ut första gången 1949, diskuterar de Beauvoir kvinnans förutsättningar i samhället. Kvinnan, som titeln beskriver, går under benämningen *det andra könet*. Ett citat av de Beauvoir lyder; "(...) kvinnan: hon är den Andre mitt i en helhet vars båda delar är nödvändiga för varandra." (2008, s.29). Den helhet som de Beauvoir beskriver består av mannen och kvinnan, där kvinnan ses som den underlägsna av de båda parterna. Historiskt sett har kvinnans underordning gentemot mannen synliggjorts redan under Antiken, de Beauvoir hänvisar bland annat till Aristoteles och Platon (ibid).

"Man föds inte till kvinna, man blir det", är ett citat av de Beauvoir (ibid s.325). Med detta tydliggör de Beauvoir de sociala, kulturella och samhälliga faktorer som flickor och pojkar uppfostras inom. Det är dessa, sociala, kulturella och samhälliga omständigheter som skapar olika förutsättningar för kvinnor och män, det vill säga att det inte är biologiskt givet. Detta sker redan tidigt i uppfostran. Då jag fokuserar på flickors och pojkars agerande och förhållanden inom skolan anser jag att det är av betydelse att veta hur deras uppfostran påverkar dem och deras beteende i undervisningssituationer. Enligt de Beauvoir uppfostras och socialiseras flickor och pojkar in i samhället på olika sätt.

Flickan uppmuntras till en passiv roll där skönhetsidealet återspeglar prinsessorna i sagornas värld. Eftersom flickan får komplimanger och erkännande för sin skönhet, av föräldrar och omgivning, känner hon ett värde i passiviteten. På detta sätt objektifieras flickan då hon fostras och främjas in i ett mönster att vilja behaga, genom att till exempel bära klänning likt sagoprinsessorna. Pojken uppfostras till att vara stolt över sin maskulinitet ”Man övertygar gossen om att man ställer högre krav på pojkar för att de är överlägsna.” (ibid s.328) förklarar de Beauvoir. Pojken tillåts vara aktiv i lekar, rörelse och idrott samtidigt som han fostras in i vetskapen om att det inte är tolererat att gråta då lekarna resulterar i slag eller skrubbsår.

2.1.1 Från kön till genus

Efter att Det andra könet kom ut och de Beauvoirs teorier kring könets skilda förhållanden uppmärksammades har flertalet forskare bearbetat och diskuterat ämnet. Hirdman vidareutvecklade de Beauvoirs tankar om könen och översatte det engelska begreppet gender till svenskans genus.

Begreppet genus härstammar alltså från engelskans *gender* vilket betyder socialt kön. Hirdman menar däremot att genus måste ses som något mer komplext än endast socialt kön (Hirdman 1988). Genus innebär en struktur där manligt och kvinnligt är något som görs och skapas inom samhälliga processer människor emellan, som även de Beauvoir förklarar i *Det andra könet*. Gemensamt för forskning kring genus är att studera hur vi människor skapar kön. Istället för att se kön, det vill säga att vara pojke eller flicka som något av naturen givet, så problematiserar genusforskning skapandet av hur vi blir kön. Genusforskningens centrala utgångspunkt är att analysera hur manligt och kvinnligt konstrueras och vilka föreställningar som råder kring manligt och kvinnligt (Fagrell 2000). Den maktstruktur som genus medför strävar efter att åtskilja kvinnligt och manligt och att manligt och kvinnligt ser olika ut, legitimeras som det normala och givet av naturen. Genus maktstruktur innebär även en begränsning för kvinnan eftersom mannen och det manliga värderas högre än kvinnan och det kvinnliga (ibid).

2.1.2 Genussystemet

Hirdmans teori kring genus förklaras mer ingående genom begreppet genusystemet. Genussystemet grundar sig på att det överallt i vårt samhälle förekommer strukturer och system som vilar på föreställningar, värderingar, processer och fenomen kring vad som

anses manligt respektive kvinnligt. ”Genussystemet är således en ordningsstruktur av kön” förklarar Hirdman (1988 s.51). Denna genusordning är även förutsättningen för sociala ordningar av annat slag som ekonomiska och politiska ordningar. Med genusystemet vill Hirdman även förtydliga att genusordningen framförallt vilar på två principer. För det första att manligt och kvinnligt helt är skilda från varandra och uppdelningen dem emellan utgör en dikotomi, det vill säga en isärhållning av könen. Vidare förklarar Hirdman att den manliga normen legitimeras genom isärhållningens principer. Ju mer ett samhälle är utvecklat, som till exempel dagens svenska samhälle, desto mer komplext blir isärhållningens konsekvenser. Detta yttrar sig bland annat genom att mansdominerande yrken som besätts av kvinnor inte resulterar i en högre status eller mer makt för kvinnorna utan tvärtom så sjunker lönegraden och arbetsansvaret. I detta fall förändras genuskonstruktionerna i och med det kvinnliga inträdandet på manlig mark (ibid).

För det andra råder det manliga som utgångspunkt och norm, där det manliga och mannen ses som det normala vilket i sin tur resulterar i att det kvinnliga och kvinnan alltid ses som det avvikande och onormala. Kvinnan ställs därmed hierarkiskt under mannen och ges mindre utrymme och underordnas mannen. Genussystemet visar på att samhället grundar sig på ett patriarkalt system där män, som i fallet ovan, har högre status och mer makt än kvinnor.

”(...) isärhållandets lag finns överallt, både vad gäller fysisk och psykisk ordning.” (Hirdman 1988 s.52). Med detta menar Hirdman att isärhållningen mellan manligt och kvinnligt visar sig fysiskt genom arbetsfördelning, till exempel vem som gör vad i hushållet eller fördelning på arbetsmarknaden. Det visar sig även psykiskt, till exempel vilka föreställningar och förväntningar vi har på hur män respektive kvinnor ska agera, reagera med mera. Denna maktfaktor könen emellan, som hämtats utifrån de Beauvoirs teori om kön, förs vidare mellan generationer. Det innebär att män och kvinnor inte föds till det utan skapas och görs till män och kvinnor i samhällets konstellationer så som socialisering, kulturella aspekter samt social integration människor emellan. Hirdman förklarar denna maktaspekt som ett kontrakt könen emellan, ett genuskontrakt.

2.1.3 Ett spel med regler

Birgitta Fagrell är en av de genusforskare som stödjer Hirdmans syn på genus och genussystemet. Fagrell förklarar begreppet genus som ett spel mellan män och kvinnor (2000). Spelets regler kommer från samhällets föreskrifter, regler, attityder och normer som finns om manligt och kvinnligt. För att förstå spelets regler måste du förstå normen för manligt och kvinnligt det vill säga vad som förväntas av män respektive kvinnor. Har du inte förstått, eller inte vill acceptera spelets regler, faller du utanför ramen för vad som anses som norm. Detta kan ses i relation till de Beauvoirs teori om flickors och pojkars skilda uppfostringsförhållanden. De Beauvoir menar att flickan inte tillåts samma förutsättningar som pojken. Flickor uppfostras till en kvinnoroll som karaktäriseras av passivitet medan pojkar vägleds till att bli självständiga och aktiva män. De Beauvoir menar att uppfostra flickor och pojkar på samma sätt talar emot rådande normer. ”Men seder och bruk talar emot att man behandlar flickor precis likadant som pojkar.” (de Beauvoir 2008, s.337).

Normerna kring vad som anses vara manligt respektive kvinnligt inpräntas hos barn redan i tidig ålder. Barnen förstår att det avviker från normen om till exempel en pojke skulle bära klänning (ibid). Att bryta från normen innebär även att man går emot spelets regler. I dagens samhälle skulle det inte anses udda eller avvikande om en flicka bar byxor i skolan, detta ses som en självklar företeelse. Om däremot en pojke skulle komma med klänning till skolan skulle det säkerligen leda till kommentarer och höjda ögonbryn, vilket visar på att det fortfarande existerar tydliga könsroller samt spelregler som flickor och pojkar måste förhålla sig till både i och utanför skolan. Om flickorna och pojkarna skulle bryta dessa spelregler skulle de ifrågasättas utifrån positionen som flicka eller pojke.

Spelets regler kan däremot ändras av dem som inte accepterar reglerna om de lyckas visa att spelreglerna är felaktiga. Spelreglerna ändras men spelet fortgår. Spelets regler blir till slut en föreställning om hur kvinnor och män förväntas vara (Fagrell 2000). Dessa föreställningar om män och kvinnor förkroppsligas och därmed leder till att vi agerar utan att reflektera över våra handlingar som om det vore något naturligt. Det här är egentligen inte naturligt utan är summan av maktspel mellan män och kvinnor samt sociala strukturer i samhället (ibid). I min undersökning kommer jag att knyta an till Fagrells teorier om spelets regler och studera hur de stämmer överrens med flickors och pojkars agerande i grundskolans senare del.

2.2 Tidigare forskning

I denna del diskuteras forskning som studerar skolan utifrån ett genusperspektiv och framförallt hur flickor och pojkar tar plats i olika undervisningsmiljöer som klassrum och idrottshall. Jag har valt att presentera forskning som behandlar klassrummet och idrottsundervisningen i två separata stycken för att sedan i resultat och analysdelen jämföra dem.

Denna forskning kommer sedan att diskuteras i relation till ovanstående teorier och mer specifikt till min undersökning i kommande resultat och analysdel. Framförallt bearbetas forskning som behandlar barn och unga i grundskolans senare del eftersom min undersökning har utförts där. Den här forskningsgenomgången syftar framförallt till att ge läsaren en bra överblick av ämnet och den aktuella forskningsproblematiken.

2.2.1 Hur flickor och pojkar uppfattar flickor och pojkar

Genussystemet innebär bland annat att vi förväntar oss olika saker av flickor och pojkar i och med isärhållningen av könen (Hirdman 1988). Hur de olika könen uppfattar varandra kan ses som en viktig faktor för deras självbild och kan därmed påverka deras beteende och sätt att ta plats i klassrum och idrottshall. För att få en bild av flickor och pojkars villkor i klassrum och idrottsundervisning redogörs nedan hur flickor och pojkar uppfattas och uppfattar varandra.

Rickard Jonsson (2007) beskriver i sin avhandling Blatte betyder kompis att kvinnor och män ses som skilda motparter av elever i årskurs åtta. Under tiden för Jonssons undersökning pågick en utställning på den observerade skolan där eleverna diskuterar kring kön och vad det innebär att vara flicka eller pojke. Kvinnor ses som omvårdande och känslsamma medan män beskrivs ha svårt att vara känslsamma men ses som tuffa, sportiga och aktiva (ibid). Dessa skillnader kan ses som en betydande faktor för flickors och pojkars möjlighet att ta plats i klassrummet och i idrottsundervisningen. Då pojkar ses som tuffare och sportigare kan det påverka dem i och deras självkänsla positivt i undervisningen i idrott.

Kring denna aspekt resonerar Larsson med flera (Larsson et al. 2007). De har studerat flickor och pojkar i grundskolans senare del och deras syn på vad som anses som ”flickaktiviteter” och ”pojktiviteter” i idrottsundervisningen. En pojke förklarar att

flickor inte kan spela boll lika bra som pojkar. Pojken berättar att de (pojkarna) måste ta hänsyn till flickorna i idrott och hälsa om de utövar idrottsmoment med boll. Det framkommer även att pojkarna anser att flickorna har dåligt självförtroende i idrottsammanhang, speciellt då bollmoment förekommer. Detta leder, enligt pojkarna, till att de måste anpassa sitt spel eftersom flickorna inte deltar på samma villkor (ibid). Detta tyder på att det går att urskilja olika förutsättningar för flickor och pojkar i idrottsundervisningen då flickor anses ha sämre självförtroende än pojkarna framförallt i moment som innehåller bollsport av olika slag. Idrottsundervisningen kan även ses som en intressant arena att studera då forskning visar på att det innebär skillnader för flickor och pojkar som kan leda till att de tar plats på olika sätt i undervisningen.

Fanny Ambjörnsson (2003) har genomfört undersökning som även den behandlar flickor och pojkars sätt att se på varandra som motparter. I Ambjörnssons undersökning framkommer det att flickorna främst beskriver sig själva utifrån ord som glädje och mjukhet. Flickorna upplevs ha svårigheter att visa starka känslor så som att vara arg, sätta gränser och säga ifrån. I en intervju förklarar en flicka att ”Killar kan typ kasta iväg en stol och man skulle bara: ‘Ja, ja, där flög den! Men om till exempel Annika skulle göra det...’” (ibid, s. 65). Förklaringen till flickornas svårigheter att visa starka känslor beskrivs vara att de vill bli omtyckta och passa in i gruppen. I flickornas socialisation råder det ingen norm kring att visa starka känslor, där är det bättre att framstå som mjuk än hård (ibid). Jag vill se om denna norm även kan råda bland flickorna i den klass jag valt att studera och kan även inverka på deras sätt att ta plats i klassrummet och idrottsundervisningen.

Jonsson (2007) menar att skolan är en diskurs där skillnaderna mellan flickor och pojkar oftast belyses och tas för givna utan att man vidare diskuterar varför det är så. ”Uppdelningen i sysslor och egenskaper efter välbekanta genusmönster är med andra ord tydlig.” (ibid, s.39). Detta påverkar hur vi uppfattar flickor och pojkar och vad de gör eller säger oavsett om de gör eller säger samma saker. Jonsson förklarar att det uppfattas på olika sätt om till exempel provokativa ord såsom glåpord kommer från flickor eller pojkar. När pojkar använder sig av sådana ord anses de hotfulla och allvarliga medan samma ord uppfattas som roliga och uppkäftiga då flickor använder dem. Det är viktigt att som forskare ta hänsyn och vara uppmärksam på dessa faktorer i observationer, eftersom dessa skillnader är så insocialiserade att de annars riskerar att missas.

2.2.2 Hur läraren uppfattar flickor och pojkar

Flickor och pojkars förutsättningar att ta plats i klassrummet avgörs till viss del av lärarens sätt att agera. Det är viktigt att lärare granskar sig själva och sin undervisning för att medvetengöra hur och på vilket sätt de är delaktiga i skolans normproduktion av kön (Arvastson & Ehn 2007). Även om min studie inte syftar till att studera läraren är det ändå grundläggande att belysa på vilket sätt och i vilken omfattning läraren tillåter flickor och pojkar att ta plats i undervisningen.

Lärarnas norm kring kön bibehålls och förs vidare hos eleverna. Deras idéer om kön och genus spelar även en betydande roll i elevernas välbefinnande och självuppfattning (ibid 2007). Ett exempel som tas upp i *Kulturnavigering i skolan* är under en lektion i ämnet idrott och hälsa då en pojke gömmer sig bakom ett föremål för att han upplever momentet/leken som skrämmande (ibid 2007). Efter leken berömmar läraren alla elever utom pojken som gömt sig. Till honom säger hon högt inför hela gruppen ”Det är bara feglortar som gömmer sig!” (ibid s.33). Läraren hade förmodligen inte väntat sig att pojken skulle visa sig rädd inför övningen, då pojkar inte förväntas visa rädsla. Med sitt agerande visar läraren för eleverna att det inte är accepterat att visa rädsla, vilket i sin tur kan påverka eleverna i deras sätt att ta plats i undervisningen.

2.2.3 Flickor med flickor och pojkar med pojkar

Flickor och pojkar väljer ofta att umgås med kamrater av sitt eget kön. Flickor umgås med flickor och pojkar umgås med pojkar. I idrottsundervisningen, då valet är fritt, väljer flickorna helst att utföra aktiviteten tillsammans med andra flickor och vice versa gäller pojkarna (Fagrell 2000). I en studie av en högstadielklass beskrivs att interaktionen flickor och pojkar emellan sällan förekom (Nygren 2007). Ambjörnsson (2003) förklarar att flickorna oftast umgås med varandra, utan pojkar i sällskapet. Vid en deltagande observation i skolans matsal beskrivs hur en pojke kommer in i flickornas gemenskap. Detta förklaras som inte vanligt förekommande och samtalsfokus riktas mot pojkens närvaro. Flickorna förklarar att de förmodligen uppfattas som kvinnliga av pojkar men detta beskrivs som en föreställning och inte en sanning om hur de faktiskt är. ”När vi är ensamma är vi mycket mer pratsamma. Då har vi kul.” (ibid, s.67). Ambjörnsson förklarar att flickorna framstår som väldigt medvetna om sitt beteende, det vill säga hur de faktiskt är till skillnad från hur de framställs. På så sätt visar flickorna att de även är väl medvetna om deras egen anpassning till rådande normer.

2.2.4 Flickor och pojkar i idrottsundervisningen

Det finns en föreställning om flickor och pojkars villkor i ämnet idrott och hälsa, det vill säga att flickor ”är” på ett visst sätt och pojkar ”är” på ett annat sätt, i detta fall att pojkarna dominerar och att flickorna blir underordnade (Larsson et al. 2005). Villkoren för flickor och pojkar i idrott och hälsa leder ofta till uppfattningar och uttalanden om att pojkar ”faktiskt är” duktigare i idrott än flickor. Pojkar i grupp ges möjlighet, i sammanhanget idrott och hälsa, att framstå som starkare, uthålligare och duktigare än flickor i grupp (ibid 2005).

Under observationer som utförts tydliggörs att vissa flickor deltar i undervisningsmomentet utan att vara aktiva, till exempel passar inte bollen eller får några passningar av klasskamraterna. Även vid andra moment kan flickor vara mindre aktiva men då läraren riktar fokus mot dem lyckas de framstå som både intresserade och skötsamma. Detta agerande förklaras som det ”flickiga” sättet att göra motstånd mot villkoren i ämnet idrott och hälsa (Larsson et al. 2005).

De ovan beskrivna agerandena från flickor hänger samman med rådande föreställningar om flickor som mindre intresserade av fysisk aktivitet. Föreställningar om pojkar inom ämnet idrott och hälsa är att de, till skillnad från flickorna, är mycket intresserade av fysisk aktivitet. De ”pojkgiga” sättet att göra motstånd mot villkoren i idrott och hälsa innebär att ”gör lite som de vill” (Larsson et al. 2005 s.22), det vill säga de alltid är fysisk aktiva men inte alltid på lärarens villkor. Pojkarna tillåts tänja gränser och överskrida regler.

Trots att det inte står specifikt beskrivet i kursplanen (Lpo-94) för ämnet idrott och hälsa, beskriver forskning att ämnesinnehållet i idrott och hälsa präglas av traditionellt sett manliga aktiviteter, vilket skapar olika förutsättningar för flickor och pojkar (Larsson et al. 2005). Larsson (2004) beskriver att det finns könsmärkta idrotter. Innebandy och fotboll förklaras vara de aktiviteter som pojkar i störst omfattning vill utöva. Pojkar ser ner på flickors förmåga och hävdar att de (flickorna) inte vill utöva dessa bollmoment då de inte har tillräcklig teknik. I synnerhet lagbollspel förklaras som de moment flickor anser svårt eller till och med skrämmande. Larsson (2004) menar att flickorna upplever dessa spel som mer aggressiva och hårda och att risken att skada sig är stor. Jørgensen & Vogensen (2004) har i en studie intervjuat en lärare i idrott och hälsa utifrån

konstruktionen av manligt och kvinnligt i undervisningen. Utifrån studien beskrivs idrottsläraren konstruera pojkar som normen och flickor ses som det "andra". Idrottsläraren förklarar att flickor som inte tycker om bollspel gör det i relation till att de är flickor, medan pojkar som inte tycker om fotboll kopplas till fysisk skada eller annan anatomisk förklaring. Rønholt (2002) beskriver att det inte är lika stort utrymme för pojkar i idrott. De pojkar som inte har intresse för idrott och fysisk aktivitet riskerar sin manliga identitet. Detta eftersom pojkars villkor i idrottsundervisningen anses som snäva och begränsade i förhållande till flickors.

En annan studie visar däremot att bollspel är den aktivitet som både flickor och pojkar uppskattar mest som aktivitet i undervisningen (Larsson et al. 2005). Däremot förklaras det även i denna studie att pojkar upplever ämnet idrott och hälsa som roligt och att de anser sig bättre än flickor. Det klargörs även att fler flickor skulle vilja slippa vara med i idrott och hälsa. Detta överrensstämmer med de uppfattningar som finns gällande fysisk aktivitet och flickor och pojkar, det vill säga att fysisk aktivitet och idrott är något som intresserar pojkar i större grad än flickor (ibid 2005).

Redelius (2004) förklarar att flickor stundtals upplever ämnet idrott och hälsa som något negativt. Detta är anledning till att de ibland, i samband med olika aktiviteter, upplever att pojkarna fäller kommentarer. Vid en intervju med en flicka, i grundskolans senare del, berättar hon att pojkarna alltid ger kommentarer och att kommentarerna kom i samband med om de (pojkarna) ansåg att hon gjort fel.

Könsmönster som framträder i idrottsundervisningen är att pojkar har mer positiv inställning till ämnet idrott och hälsa jämför med flickorna. I Larssons med fleras (Larsson et al. 2005) studie framkommer det dock att inte alla pojkar ställer sig positiva till ämnet idrott och hälsa. Fagrell (2000) belyser iscensättning av kön inom idrottssammanhang. Hon förklarar att pojkar är bättre på idrott eftersom de oftare ägnar sig åt idrott. Detta är ingen kunskap som barn hämtar från egna erfarenheter, utan som de istället hämtar från en abstrakt bild av kvinnors och mäns kapacitet inom idrott (ibid 2000).

I debatten som råder om flickor och pojkars villkor i idrottsundervisningen ses de som två homogena grupper med åtskilda förutsättningar. Det kan däremot finnas skillnader

även inom könen såväl som dem emellan (Larsson et al 2005). Med detta i åtanke är det av intresse att studera hur könsmönster egentligen ser ut. Är skillnaderna så stora mellan flickor och pojkar som forskning pekar på och hur yttrar sig det i hur flickor och pojkar tar plats i idrottsundervisningen?

2.2.5 Flickor och pojkar i klassrumsundervisningen

Även om det skett förändringar visar forskning att det finns en generell tendens att pojkarna dominerar i klassrummet och får större uppmärksamhet från lärare och därmed ett större inflytande på undervisningen (Skolverket, före detta MSU, 2003). Studier visar att flickor får mindre uppmärksamhet än pojkar av lärare. De flickor som söker uppmärksamhet får den inte i samma utsträckning som pojkar.

Pojkar och flickor kan ha olika positioner i undervisningen beroende på ämne, vilket betyder att en flicka kan vara dominant i ett ämne, medan hon knappt syns och hörs i ett annat (Skolverket, före detta MSU, 2003). Därav en intressant utgångspunkt i att studera två olika undervisningsmiljöer så som klassrummet och idrottshallen.

Flickor som ifrågasätter undervisningen och dess innehåll upplevs ofta som störande och besvärliga, till skillnad från pojkar som ifrågasätter på liknande sätt (Skolverket, före detta MSU 2003). Ambjörnsson (2003) diskuterar hur flickor och pojkar tar plats i klassrummet. Utifrån en undersökning kom det fram att pojkarna oftare, än flickorna, självmant gjorde sina röster hörda i klassrummet. Resultatet av undersökningen klargjordes för eleverna och i samband med detta diskuterades den aktuella frågan i klassen. En av pojkarna i klassen hävdar irriterat att pojkarna tar för sig mer än flickorna men att vissa flickor också stundtals tar för sig. En flicka besvarar pojken med argumentet att det beror mer på personlighet än om man är flicka eller pojke. I Ambjörnssons studie (2003) hävdar en flicka att; ”(...) om jag pratar mycket så tycker folk att det är irriterande. Bara för att en tjej inte ska prata så mycket.” (ibid, s.271). Detta stödjer forskning likt ovan nämnda (Skolverket, före detta MSU, 2003) som hävdar att flickor upplevs som mer störande än pojkar om de tar plats i undervisningen genom att prata högt eller mycket i klassrummet.

Det finns även andra sätt för flickor och pojkar att ta plats i klassrummet än att tala ofta och högt. Att tala utan att räkna upp handen kan också vara ett sätt att ta plats i

undervisningen. Nihlén och Nilsson (2006) beskriver att pojkar, i större utsträckning än flickor, pratar utan att räcka upp handen och att pojkar i genomsnitt står för 70 procent av alla elevers tal som sker i klassrumsundervisning. Pojkarna tar även plats i klassrummet genom att; "... komma för sent, kasta papperstussar eller ständigt prata i mobilen." (ibid s.108). Pojkarnas dominans i klassrummet och skolan i övrigt kommenteras även i andra studier. Göran Nygren förklarar att "I Tilia var det pojkarna som tog plats, de både syntes och hördes mest." (Nygren 2007, s.112). Genom att ta plats visade pojkarna för flickorna att de var de, flickorna, som på flera sätt befann sig i underläge. Pojkarna använde sina röster och språket som verktyg för att ta plats. Även om de hördes mest var språket utvecklat och de hade förmåga att uttrycka sig så att de vann respekt hos övriga klasskamrater samt lärare.

Att räcka upp handen kan vara ytterligare ett sätt för flickor och pojkar att ta plats i klassrummet. Forskning visar att flickorna oftare räcker upp handen för att svara på frågor men blir oftare avbrutna eller förbisedda (Nihlén & Nilsson 2006). Nygren (Arvastson & Ehn 2007) har studerat detta och frågat flickor kring varför de tror att de blir förbisedda. Flickorna hävdar att det oftast inte tjänade något till att försöka ta plats i klassrummet då pojkarna ändå var de som fick mest uppmärksamhet av lärare och andra klasskamrater.

Studier gjorda i en tredjeklass visar på liknande mönster hos flickor och pojkar att ta plats som jag senare kommer att redovisa i analysdelen. Därför kommer denna studie att presenteras för att visa på att könsmonster skapas redan i tidig ålder och fortsätter i de senare stadierna i skolan. Det vanligaste förekommande samtalsmönstret i denna tredjeklass bestod av att en flicka räckte upp handen efter att läraren ställt en fråga medan pojkarna talar rätt ut (Nihlén & Nilsson 2006). På så sätt uppstår en diskussion läraren och pojken mellan som pågår tills läraren ställer en ny fråga till klassen. Även flickors och pojkars svar på lärarens frågor skiljer sig åt. Flickorna svarar kort gällande lärarens aktuella fråga. Pojkarna svarar längre och tenderar att samtala om ämnen som intresserar dem men som inte alltid berör lärarens fråga.

Vidare menar Bjerrum Nielsen och Rudberg (1989) att pojkarna får mer uppmärksamhet av läraren eftersom de uppfattas bidra mer aktivt till samtalet, än flickorna. I boken Att göra kön förklaras detta beteendemönster hos flickor och pojkar med att kompetens är

förknippat med pojkar redan i tidig ålder. Det går att knyta an forskning till detta fenomen som visar att skolbarn, både flickor och pojkar, uppfattar pojkar som mest kompetenta i klassrummet, detta till trots att mätningar påvisat motsatsen (Elvin, Novak & Thomson 2003). Dessa mätningar står bland annat Skolverket för. Skolverket (2005) förklarar att viss forskning pekar på att undervisningen till stor del anpassas efter pojkars förutsättningar men att flickor i högre utsträckning får högre betyg än pojkar detta eftersom skolans bedömningssätt, till skillnad från undervisningsmetoder, gynnar flickor.

2.2.6 Sammanfattning av tidigare forskning

Den presenterade forskningen ovan visar på olika uppfattningar och föreställningar om flickor och pojkar och som påverkar deras självkänsla och förmåga att ta plats i undervisningen. Vidare tydliggörs även att det existerar skillnader för flickor och pojkar beroende på vilken undervisning som bedrivs. En flicka kan vara dominant i ett ämne men knappt synas i ett annat (Skolverket, före detta MSU 2003). Majoriteten av forskningen visar på att flickorna tar minst plats både i klassrummet och i idrottsundervisningen. Men stämmer detta? Min strävan med detta arbete är att undersöka huruvida forskningen stämmer överrens med mina undersökningar, observationer och intervjuer.

3. Metod

Att beskriva forskningsmetoden samt forskningsprocessen är av vikt vid användandet av kvalitativ forskning. Eftersom varje studie av kvalitativ karaktär är unik underlättar det för dem som tar del av resultaten om de kan bilda sig en uppfattning av hur forskaren gått tillväga (Stukát 2005). I följande del kommer valet av undersökningsmetod, för att besvara arbetets frågeställning och syfte, att redovisas och diskuteras.

3.1 Undersökningsgrupp

Undersökningen ägde rum på en grundskola i en norrförort i Stockholm. Skolan och dess närområde präglades till stor del av en god socioekonomisk struktur. Cirka 50 aktiva lärare samt övrig personal arbetade på skolan samt över 500 elever som studerade under tiden för min undersökning. Klassen som observerades var en årskurs sju. Den bestod av 28 elever varav 17 var pojkar och 11 flickor. Jag observerade även den klassens lärare i ämnena svenska samt idrott och hälsa, det vill säga vid två tillfällen; en i klassrummet och en i idrottsundervisningen. Valet av skola blev av tidsmässiga skäl den skola där jag sedan en halv termin tillbaka vikarierat som lärare i idrott och hälsa. Detta innebar att jag var sedan tidigare var känd av elever och lärare men den specifika klass jag studerade tillhörde inte de elever som jag undervisat. Eftersom de aktuella lärarna som höll i undervisningen formellt sett var mina kolleger valde jag att undersöka en klass och dess lärare som inte ingick i samma arbetslag som jag själv.

3.2 Val av intervjupersoner

Jag valde att intervjua en elev som gick i den klassen jag observerade. Eleven, en flicka på 13 år, kom till mig under undersökningens inledningsfas och visade intresse för mitt arbete samt berättade lite om sig själv. Eftersom det informella samtalet bygger upp ett förtroende mellan intervjuaren och den tilltänkta intervjupersonen och även är en bra inledning för framtida intervjutillfällen, valde jag att fråga denna elev om hon var intresserad av att bli intervjuad, vilket hon var (Arvastson & Ehn 2007). Jag kontaktade flickans målsman, via e-post, där jag förklarade intervjuens premisser, det vill säga att det materialet skulle bandas med en diktafon men endast användas av mig vid bearbetning av insamlat material samt att anonymiteten var garanterad.

3.3 Undersökningsmetoder

Undersökningens insamling av empiriskt material har skett genom kvalitativa metoder. Kvalitativa metoder studerar, diskuterar och beskriver olika företeelser, mänskliga uppfattningar samt värderingar (Patel & Davidsson 2003). Två olika kvalitativa metoder, observation och intervju, användes eftersom det skapar goda förutsättningar för en mer djupare analys då fler utgångspunkter behandlas. Genom att använda flera metoder kan man många gånger belysa problemet grundligare och från fler sidor (Stukát 2005).

Observationer är användbara framförallt vid insamlandet av material som berör skeenden i naturliga situationer samt beteenden (Patel & Davidsson 2003). Därför valde jag att använda observation som en av två undersökningsmetoder. Formen jag utgick från var ostrukturerade observationer, vilket innebar att inte något observationsschema fylldes i vis själva observationstillfället. Däremot skedde det i efterhand (se bilaga1). Fokus riktades mot att studera händelser så som hur flickor och pojkar agerar, tar plats och tillåts ta plats i undervisningen. Detta dokumenterades framförallt via filmkamera men även via anteckningar.

Forskarens egna känslor, erfarenheter samt tankar spelar en avgörande roll i analysen av ostrukturerade observationer (Stukát 2005). Därför bearbetas och analyseras observationerna samt intervjun till stor del utifrån mina tidigare kunskaper och erfarenheter, bland annat från tidigare verksamhetsförlagd utbildning, och relaterades till tidigare forskning.

Den andra metoden jag valde var intervju. Intervjun är ett av de vanligaste och viktigaste förekommande arbetsredskapen inom utbildningsvetenskap (Stukát 2005). En forskningsintervju kräver att intervjuaren har goda färdigheter och förmågor. Det kan även vara en fördel att förkunskaperna är goda samt att intervjuaren har en psykologisk förmåga (ibid). Under min lärarutbildning har jag flertalet gånger utfört intervjuer med elever och lärare och erfarit att det viktigaste är att bilda en trygg och avslappnad miljö där samtalet flyter på, samt att intresse visas för de svar som ges, även de som inte är av största intresse för att besvara frågeställningen. Därför valde jag att utgå från en ostrukturerad intervjuform. I den ostrukturerade intervjuformen används en frågeguide som intervjuaren utgår från. Men intervjuaren ställer under intervjuens gång följdfrågor av typen; kan du förklara lite mer? Hur menar du då? (ibid). Jag använde mig av denna typ

av mall (se bilaga2) vid intervjun, samt fyllde i med likande följdfrågor under samtalets gång.

3.4 Genomförande av observationer

Observationerna av klassen och deras lärare ägde rum under två tillfällen; ett i klassrummet och ett i idrottsundervisningen i idrottshallen. Det var två olika lärare som höll i undervisningen, det vill säga en lärare i klassrummet och en annan i idrottshallen. Vid båda tillfällena dokumenterades observationerna via en filmkamera. Med hjälp av inspelade observationer fick jag möjlighet att även i efterhand studera flickor och pojkars beteendemönster i de två undervisningssituationerna. Det faktum att observationerna filmades kan däremot ha påverkat undersökningens resultat. Kameran och min närvaro innebär ett udda inslag i den ursprungliga miljön som eleverna och lärarna är vana vid.

Eleverna jag observerade var under 15 år och det krävdes ett godkännande från respektive målsman för att få använda filmkamera och spela in observationerna. Jag informerade alla föräldrar med skriftlig information via e-post. I informationen framkom det att det inspelade materialet inte kommer att föras vidare utan endast användas av mig i studiesyfte samt att alla deltagande elever kommer att vara anonyma i en vidare analys. Om föräldrarna hade några invändningar var de välkomna att kontakta mig, vilket även blev fallet. En förälder hade invändningar mot det faktum att dennes barn skulle filmas i en undervisningssituation. Efter kontakt via både e-post och telefonsamtal med denna förälder, där jag åter igen förtydligat de etiska principerna om anonymitet, fick jag klartecken att använda filmkameran.

För att filma de båda lektionerna, utan att påverka dess innehåll för mycket, förklarade jag för eleverna före den aktuella observationen att jag skulle filma dem använda materialet i mitt examensarbete. För de aktuella lärarna som höll i de två lektionerna som observerades berättade jag att jag framförallt studerade eleverna ur ett genusperspektiv. Anledningen att jag inte i detalj berättade syftet med undersökningen var att jag inte ville påverka lärarnas eller elevernas agerande.

Även om observationerna är av ostrukturerad karaktär är det av vikt att någon form av fokus finns och lyfts fram under undersökningen (Stukát 2005). Eftersom undersökningens syftar till att besvara frågan; Är det någon skillnad på flickor och pojkar

sätt att plats i klassrumsundervisning eller idrottsundervisning, fokuserade jag på att observera följande aspekter under de båda observationerna, nämligen;

hur ofta flickor och pojkar:

- *Räcker upp handen*
- *Pratar utan att ha fått ordet*
- *Ger eller tar emot pass (i t.ex. bollsport)*
- *Skjuter mot mål (i t.ex. bollsporter)*
- *Tar plats via sitt deltagande i diskussioner, samarbetsuppgifter och fysiska aktiviteter*
- *Talar och umgås med kompisar av samma kön*
- *Talar och umgås med kompisar av motsatt kön*
- *Talar enskilt med läraren*
- *Blir tilltalad eller uppmärksammas av läraren*

3.4.1 I klassrumsundervisningen

Den första observationen ägde rum i klassrummet. Vid tillfället för observationen i klassrummet var eleverna 26 närvarande, 10 flickor och 16 pojkar. Observationen i klassrummet skedde under en lektion i svenska. Läraren, en kvinna i 30-årsåldern, hade arbetat som lärare i ämnena svenska samt engelska i över fem år, varav fyra år på den aktuella skolan.

Under observationen i placerade jag mig själv och kameran i klassrummets bakre del för att störa den naturliga omgivningen så lite som möjligt. Till en början blev det dock tydligt att flertalet elever var berörda av min närvaro samt det faktum att de blev filmade. Några elever vinkade in i kameran och gör "peace-tecken" och liknande. Det var svårare att avgöra om läraren blev påverkad då jag inte var medveten om dennes undervisningsmetoder innan observationerna ägde rum. Vid några tillfällen zoomade jag in speciella händelser men i stort sett försökte jag få med alla händelser och interagerande elever emellan samt läraren. Efter halva lektionens gång bytte jag plats från ena sidan av klassrummet till den andra sidan men fortfarande längst ner i rummet. Detta gjorde jag för att kunna studera klassen ur flera olika vinklar.

Eleverna hade haft i uppgift att läsa, under skoltid och hemma, klart en gemensam skönlitterär ungdomsbok. Inledningsvis förklarade läraren att lektionen skulle ägnas åt

diskussion kring boken. Lektionen var till stor del lärarledd, det vill säga att läraren stod bakom katedern framför eleverna som satt i sina bänkar, placerade bakom katedern, samtidigt som läraren ställde frågor och fördelade ordet mellan eleverna. Vid enstaka tillfällen diskuterade eleverna med varandra på lärarens inrådan. I efterhand berättade läraren att eleverna inte hade några bestämda platser utan de fick sitta var de vill och bredvid vem de ville. När eleverna diskuterade fritt i mindre grupper fick de även bestämma vem de skulle diskutera med.

3.4.2 I idrottsundervisningen

Den andra observationen ägde rum i idrottshallen vid undervisning i ämnet idrott och hälsa. Vid tillfället för observationen var 27 elever närvarande varav 11 flickor och 16 pojkar. Endast 24 elever var däremot aktivt deltagande, det vill säga ombytt. Resterande elever, en flicka och två pojkar, var av någon anledning inte aktiva under lektionens gång. När lektionen var igång satt de vid sidan om på bänkar. Läraren i idrott och hälsa var en kvinna i 50-årsåldern som hade varit aktiv som idrottslärare i över 20 år till största delen på den aktuella skolan.

Vid detta tillfälle reagerade inte eleverna lika mycket på filmkameran. De konstaterade min närvaro men jag fick intrycket att de sedan inte tog mer notis om filmandet. Även vid denna observation var det, likt den i klassrummet, svårt att avgöra om läraren påverkades av filmandet samt min närvaro. Detta av samma anledning, det vill säga eftersom jag inte är bekant med lärarens undervisningsmetoder sedan tidigare. Lektionen startade med en samling när läraren stod upp och eleverna satt på golvet. Eleverna satt även i detta fall på obestämda platser vilket innebar att de själva valde vem de skulle sitta bredvid.

Temat för lektionen var samarbete. Eleverna delades in i lag av läraren. Därefter fick de olika lagen, totalt fem, en del av idrottshallen till sitt förfogande för att bygga en del av en konditionsbana. Efter samlingen var det upp till varje enskilt lag att diskutera fram en lösning på uppgiften. Jag valde att fokusera på en grupp för att närmare studera hur gruppkonstellationen fungerade och om det gick att tyda eventuella könsskillnader. Den grupp jag närmare observerade bestod av två flickor och fyra pojkar. Vid tiden för samarbetsövningen filmade jag endast denna grupp för att få en inblick i flickors och pojkars agerande istället för att filma alla grupper samtidigt. Om jag valt att filma och

studera alla grupper hade detta varit svårt att genomföra eftersom idrottshallens omfång och storlek gjorde det tekniskt svårt att få med allt på film.

De olika grupperna hade tio minuter på sig att bygga sin del, av valfria redskap, i hallen. Under den tiden var läraren passiv i sitt ledarskap, det vill säga läraren valde att inte lägga sig i elevernas samarbetsprocess. Endast då eleverna kom fram och undrade över saker så interagerade läraren med eleverna. I efterhand berättade hon att detta var ett medvetet val för att studera och bedöma elevernas samarbetsförmåga. När de tio minuterna hade gått var det dags för samling. Åter igen gick fokus och filmdokumentationen tillbaka på hela gruppen samt läraren. När det var dags för eleverna att springa konditionsbanan som de själva byggt upp filmade jag endast en del av banan men som passerades av alla elever. Med hjälp av anteckningar dokumenterade jag även händelser som inte kameran, av olika skäl, registrerade. Det var, som tidigare nämnts, svårt att få med hela hallen i kameran. Den andra anledningen var av etiska skäl. När en flicka och en pojke gjorde sig illa vid två skilda händelser ville jag inte filma detta av respekt och valde då istället att skriva ner händelserna i mitt anteckningsblock.

3.5 Genomförande av intervjuer

Eftersom det är fördelaktigt att utföra en intervju i en trygg miljö där den intervjuade inte känner sig hotad, ägde intervjun rum i ett av skolans grupprum (Stukát 2005). En plats som sen tidigare var känd av den intervjuade eleven och som förhoppningsvis ingav en trygghet. För att skapa en avslappnad miljö hade jag förberett med lite saft och frukt vi båda intog innan intervjun startade., det vill säga innan diktafonen sattes på. Under tiden samtalade jag och eleven informellt om hur dagen varit för att sedan naturligt fortsätta samtalet och gå över till de ostrukturerade frågorna (se bilaga 2). Jag valde att sätta igång inspelningen mitt i en av våra konversationer som inte var av vikt för undersökningen. På detta sätt syftade jag till att avdramatisera hela intervjuprocessen för att en samtalsvänlig miljö skulle uppstå mellan mig och den intervjuade. Jag fick även intrycket av att själva intervjun flöt på bättre när jag inte behövde anteckna den intervjuades svar utan endast använde en diktafon.

Eftersom det även var av vikt att intervjun flöt på utan avbrott valde jag att utföra den efter skoltid när de flesta elever slutat för dagen. Det var även viktigt att den intervjuade eleven inte missade skoltid och undervisning.

3.6 Bearbetning av insamlat material

De bägge utförda observationerna dokumenterades i huvudsakligen med filmkamera. Vid bearbetningen av materialet redigerades de båda inspelningarna i ett filmprogram i datorn. På så sätt var det möjligt att se hela observationerna i följd men även gå tillbaka och studera valda delar. Jag valde att studera det fokus låg på, till exempel hur ofta pojkar pratade utan att fått ordet, vid bearbetningen. Därmed behövdes inte anteckningar göras i så stor utsträckning och observationerna inspelingskvalité och omfattning blev inte lidande.

3.7 Undersökningens trovärdighet

En kvalitativ undersökning, som denna, syftar till att tolka och förstå de resultat som kommer fram (Stukát 2005). Eftersom urvalsgruppen, en klass, endast utgör en liten del av den svenska skolan går det inte att generalisera undersökningens resultat och analys på en större grupp som alla klasser. Däremot kan denna undersökningens resultat jämföras med liknande undersökningar och studier och förhoppningsvis ge en bild av hur det kan se ut i klassrum och idrottshallar runt om i landet.

Flertalet faktorer påverkar undersökningens trovärdighet och dess resultat. Under observationen var det svårt att avgöra på vilket sätt eleverna och lärarna påverkades av min närvaro. Det faktum att jag var känd sedan tidigare kan ha spelat in, men även att de båda observationerna dokumenterades via en filmkamera. Detta påverkar den naturliga miljön i klassrummet och i idrottshallen och avviker från en normal undervisningssituation. Användandet av filmkamera ifrågasattes även av en förälder under undersökningens inledningsfas när målsmännen kontaktades, vilket tyder på att denna typ av dokumentation inte gick omärkt förbi.

Jag valde att till viss del förklara undersökningens syfte, vilket indirekt kan ha spelat en avgörande roll i agerandet hos lärarna och eleverna. I intervjun med eleven kan det mycket väl vara så att hennes svar var i enlighet med det hon ansåg förväntades av henne (Stukát 2005). Den hierarki som rådde mellan mig, som intervjuare samt vikarierande lärare, och den intervjuade eleven kan ha spelat in. Eleven kan eventuellt ha strävat efter att göra ett gott intryck och svarat det som hon ansåg förväntades av henne. Under intervjuns gång berättade dock eleven en del personliga saker som sin situation i skolan

med vänner och klasskompisar, något som hon eventuellt inte ansåg förväntades att tas upp i intervju.

Som tidigare nämnts grundar sig kvalitativa undersökningar på forskarens tidigare kunskaper och erfarenheter kring det studerade ämnet, i detta fall genusaspekten inom skolan. Eftersom jag baserar mina erfarenheter och kunskaper framförallt på den verksamhetsförlagda utbildningen på lärarutbildningen, blir resultatet förmodligen inte detsamma som om det skulle ha analyserats av någon annan.

4. Resultat och analys

Denna del syftar till att analysera och besvara arbetets frågeställning, det vill säga hur skillnaderna ser ut i flickors och pojkars sätt att ta plats i idrotts- och svenskundervisning. Det sker med utgångspunkt utifrån resultaten av observationer samt intervju.

4.1 Placeringar och val av kamrater

I stycket tidigare forskning presenterades rön som visar på att ungdomar oftast väljer att umgås med kamrater av samma kön (Fagrell 2000). Under båda observationerna, dels i klassrummet och i idrottshallen uppmärksammade jag att flickor var tillsammans med andra flickor och även vice versa gällande pojkarna. I klassrummet var det endast en pojke och flicka som satt i bänkarna bredvid varandra. I idrottshallen blev detta ännu mer påtagligt. Före lektionens start tog alla pojkar plats på ena sidan av hallen medan flickorna tog plats på den andra sidan. Vid idrottslektionens start fortsatte mönstret då flickorna och pojkarna satt i en könsuppdelad grupp vid genomgången av lektionens innehåll.

När jag frågade respektive lärare i idrotts och svenskundervisningen förklarade båda att eleverna själva får bestämma sin placering. I klassrummet hade största delen av flickorna valt att placera sig i bänkraden längst bak. Med undantag för två flickor hade de främsta bänkraderna upptagits av pojkar.

Enligt Hirdman (1988) innebär genusordningen bland annat att manligt och kvinnligt är helt skilda från varandra och att denna isärhållning könen emellan är en del av genuskontraktet. Det är mycket möjligt att denna isärhållning även yttrar sig i form av könets val av kamrater som mina observationer visar. Hirdman (1988) förklarar även att kvinnan underordnas mannen då mannen ses som norm. Om det går att dra paralleller till flickornas placering i den bakre delen och deras underlägsenhet är svårt att avgöra men intressant att ta i beaktande då de bakre bänkraderna ofta utgör sämre positioner för att observeras av läraren och ta plats genom handuppräckning och tal.

4.2 Räcka upp handen eller tala rakt ut

Vid intervjun med en flicka i årskurs sju förklarade hon att det inte finns så många tillfällen i undervisningen när flickor hörs oftare mer än pojkar. Det enda tillfälle hon

nämner är då en redovisning, i till exempel ämnet svenska, hålls av enbart flickor. Vidare beskriver hon att; ”Tjejerna brukar räckta upp handen mer och killarna brukar prata rakt ut och skrika mer och så.” Denna uppfattning delas även av forskning som visar på att pojkar står för 70 procent av alla elevers tal i undervisningen (Nihlén & Nilsson 2006). Även Ambjörnsson (2003) och Nygren (2007) belyser att pojkarna, i större utsträckning än flickorna, gör sina röster hörda och tar större plats i klassrummet.

Vid bearbetning av den videoinspelade undervisningen i klassrummet räknade jag antalet gånger flickorna och pojkarna räckte upp handen samt talade, högt inför hela klassen, utan att de tilldelats ordet av lärare. Pojkarna (17 stycken) räckte upp handen totalt 56 gånger, vilket ger i genomsnitt cirka 3,3 handuppräckningar per pojke. Flickorna (11 stycken) räckte upp handen sammanlagt 23 gånger, vilket ger ett lägre genomsnitt än för pojkarna, nämligen 2,1 handuppräckningar per person. Pojkarna var enligt dessa mätprinciper betydligt mer aktiva genom handuppräckning än flickorna. Även när det gällde att tala utan att ha fått ordet tog pojkarna större plats. De talade rakt ut 11 gånger (dvs. i genomsnitt cirka 0,6 gånger per person) utan att ha fått ordet, medan motsvarande siffra för flickorna var 3 (dvs. i genomsnitt cirka 0,3 gånger per person).

Under idrottsundervisningen var det endast korta genomgångar och samlingar där lektionens innehåll introducerades och diskuterades. Detta inföll tre gånger totalt under lektionen. Vid samtliga tre tillfällen var det större delen av pojkar som räckte upp handen. Fem pojkar räckte upp handen för att ställa frågor till läraren och en flicka räckte upp handen för att svara på lärarens fråga. Pojkarna var mindre fokuserade vid dessa genomgångar och samtalande och viskade med varandra tills de uppmärksammades av läraren.

Dessa siffror faller inom ramen för forskningsresultat som visar att pojkar tar mer plats i undervisningen (Skolverket 2005). Både i klassrummet och i idrottshallen räcker pojkarna upp händerna i större utsträckning än flickorna. Däremot går resultatet emot intervjumaterialet när det enligt den intervjuade flickan är flickor som oftare, än pojkar, räcker upp händerna i undervisningen. Trots att hon förtydligar att pojkarna är mer pratiga. Detta kan bero på att flickan endast uppmärksammat att pojkarna tar plats genom att vara högludda och prata rakt ut och inte att detta även sker via handuppräckning. Simone de Beauvoir (2008) förklarar att flickor fostras att vilja behaga.

Att den intervjuade flickan beskriver att flickor räcker upp handen kan vara ett sätt att visa på att flickor faktiskt betar sig på det sätt som förväntas av lärare och klasskamrater i undervisningssituationer.

4.3 Att ta och få uppmärksamhet från läraren

Lärarens norm kring kön och genus spelar en avgörande roll för hur flickors och pojkars självuppfattning i undervisningen (Arvastson & Ehn 2007). Detta i sin tur kan påverka hur flickor och pojkar vill, kan och vågar ta plats i klassrummet och idrottslektioner. I intervjun förklarar den intervjuade flickan att de lärare som hon anser bra och duktiga är de som inte gör någon skillnad på flickor och pojkar utan låter dem prata lika mycket i undervisningen.

I klassrumsundervisningen har pojkarna även placerat sig i de främre bänkraderna och flickorna i de bakre. När läraren, under diskussionens gång, ställer frågor så som; ”kommer ni ihåg den här händelsen?”, är det i de flesta fall pojkar som tar upp tråden och svarar, antingen genom att tala rakt ut eller genom att räcka upp handen. Men när flickor tilldelas ordet ger de mer utförliga svar så som; ”Jag tycker så här därför att...”, medan pojkarnas svar överlag är mer korta till exempel; ”Han var elak”. Som tidigare nämnts har flickor överlag bättre betyg än pojkar (Skolverket 2005). Eftersom flickornas svar var mer ingående och reflekterande kan det tyda på att läraren uppmärksammar detta, vilket resulterar i bättre betyg för flickorna än pojkarna då deras svar skiljer sig åt.

Vid två skilda tillfällen i idrottsundervisningen, händer det mindre olyckor. En gång är det en pojke som får skrapsår och en annan gång är det en flicka som krockar med en klasskamrat. När pojken gör sig illa går han inte direkt till läraren, han visar inte heller med tårar eller dylikt att han har ont. Läraren uppmärksammar olyckshändelsen men tar inte kontakt med pojken. Däremot i fallet med flickan, som fått en mindre skada, uppmärksammas det direkt av läraren. Flickan gråter och går åt sidan och då går läraren dit och ger stödjande ord; ”Gick det bra? Det är säkert ingen fara!”.

Simone de Beauvoir (2008) menar att pojkar fostras in i vetskapen om att det inte är accepterat att gråta om lekar leder till skrubbsår, slag eller liknande. Även Jonsson (2007) beskriver att pojkar och flickor anser att pojkar ska ha svårt att visa känslor och vara känslösa. Detta blir tydligt då pojken inte visar några känslor eller tårar, till skillnad

från flickan. Även läraren kan vara medveten om dessa principer för pojkar när hon inte uppmärksammade pojken i lika stor utsträckning som flickan.

4.4 Hur flickor och pojkar uppfattas

I stycket tidigare forskning förklaras att flickor och pojkar ofta ser könen som skilda motparter (Jonsson 2007). Kvinnan och det kvinnliga förknippas med omvårdnad och känslor medan mannen och det manliga karaktäriseras av att ha svårt att visa känslor men att vara tuff, sportig och aktiv (ibid). Under observationen i klassrummet diskuteras den skönlitterära boken Flugornas herre. Under lektionen är det läraren som håller i diskussionen med hela klassen. När hon anser sig klar och ska introducera frågor som ska diskuteras vidare i mindre grupper avbryter en pojke henne med frågan; ”Jag skulle vilja fråga en sak! Tror du (till läraren) att det skulle vara lugnare och inte lika mycket våld om det var en tjej med i gruppen (på ön i boken)?” Läraren uppmuntrar pojken och skriver upp hans fråga på tavlan för alla elever att diskutera vidare.

Pojkens frågeställning är intressant från två aspekter. För det första visar det på att det existerar tydliga föreställningar om flickor och pojkar, likt det genusforskning visar, eftersom det tas upp av pojken. För det andra visar det ytterligare ett sätt som pojken använder för att ta plats i undervisningen. Han höjer rösten och talar till läraren utan att blivit tilldelad ordet, samtidigt som han utmanar läraren ”Tror du...” med sin frågeställning. Under lektionens gång är det inte någon flicka som tar plats på liknande sätt. Det kan därför vara intressant att fundera över om denna pojke ställde frågan i egenskap av att han faktiskt är pojke och därför ges mer utrymme att ta plats. Forskning visar att både flickor och pojkar uppfattar pojkar som mest kompetenta i undervisningen, trots att motsatsen påvisats (Elvin-Novak & Thomson 2003), samt att lärare ger pojkar mer uppmärksamhet och de uppfattas som att de (pojkarna) bidrar mer aktivt till samtalet än flickorna (Nilsen & Rudberg 1989).

Under diskussionen som följer efter pojkens frågeställning; Om det skulle vara lugnare och inte lika mycket våld (på ön) med en flicka i gruppen (vilket inte var fallet), kommer det fram intressanta funderingar och åsikter från eleverna som överrensstämmer med forskning som visar på att det förekommer påfallande föreställningar om flickor och pojkar och deras sätt att vara.

Flicka 1: Det skulle vara mer intriger med bara tjejer, de skulle hämnas och sådär.

Flicka 2: Men om det var bara en tjej tror jag hon skulle hålla mer ordning, alltså ta lite mer ansvar.

Pojke 1: Om det bara var tjejer skulle det inte va så mycket våld på samma sätt, mera ”skitsnack” och sådär. Men det beror också på hur man är som person och sådär.

Flicka 3: Det var så himla hemskt när de piskade och slog honom.

Pojke 2: Jag tror det är skillnad tjejer kanske visst kan slåss och så men de är ju alltid såhär ba. (Förställer rösten) ”Åhh hallå rör inte mig, sluta!”

Läraren: Jag tror kanske att det ligger lite fördomar i det här snacket – att man tror en sak och utgår från att det är så.

Denna diskussion blev en het potatis i klassrummet. Många ville säga vad de tyckte. Både flickors och pojkars svar visar på att pojkar ses som mer våldsbenägna och flickor mer villiga att ta ansvar och hellre diskuterar än slåss. Jonsson (2007) förklarar att skolan är ett forum där flickor och pojkars olikheter ofta tas för givna utan vidare diskussion om varför det är så. I det här fallet avslutar läraren elevernas resonemang med att konstatera att det ligger mycket fördomar bakom deras tankegångar men därefter avslutas diskussionen utan att bakomliggande strukturer, hur det kommer sig att flickor anses vara på ett sätt och pojkar på ett annat sätt, tas upp till diskussion med eleverna. En av eleverna, pojke 1, menar att hur man är och agerar även kan bero på ”(...) hur man är som person”, vilket visar på att det även kan förekomma likheter mellan könen, det vill säga att personligheten inte endast avgörs utifrån om man är flicka eller pojke. Det hade varit intressant att höra elevernas diskussion om könets likheter och olikheter och vad det innebär att som flicka bete sig på ett sätt som anses höra pojkar till och vice versa. Framförallt hade elevernas genusmedvetande stärkts av en sådan diskussion, men även lärarens.

4.5 ”Du ska se oss på idrotten!”

Innan de båda observerade lektionerna äger rum ser jag till att vara på plats i före eleverna eftersom det är intressant att se deras agerande innan undervisningen startar. Före undervisningen i klassrummet, när eleverna kommer in i salen, hörs både flickor och pojkar tydligt då de samtalar med varandra. Flertalet pojkar observerar kameran och vinkar för att bli filmad. Endast en flicka visade intresse och poserade likt en filmstjärna

in i kameran. Innan idrottslektionens start var det majoriteten av pojkarna som var först på plats. De flesta pojkarna bollade med en boll, sköt skott till varandra och mot mål. All aktivitet pojkarna emellan resulterade i högludda rop och skrik som; Kom igen då! Passa mig! Åh, såg du mitt skott!

När flickorna äntrade idrottshallen, före lektionens start, satte de sig ned på en bänk, knöt skorna och samtalande med varandra. Inga flickor deltog i pojkarnas bollekar. När jag frågar kring detta i intervjun lyder diskussionen följande:

Jag: Vad brukar du göra innan idrottslektionerna startar?

Flicka: Om jag inte kommer försent (skratt) så brukar jag prata med kompisar och sådär.

Jag: Finns det några klasskamrater som gör något annat?

Flicka: Det finns ju dom (paus), de där stökiga killarna, de som alltid ska synas och ta plats, som springer omkring och så. Om det finns något framme (här syftar hon förmodligen på bollar eller redskap) så ska de såklart ta fram det och hålla på.

Jag: Varför gör inte du det (leker med bollar etc.)

Flicka: Därför att jag inte tycket det är smart, varför ska jag hålla på så? Det är ju inte mina grejer ju.

Pojkarnas beteende i idrottshallen, som beskrivs ovan, tolkar jag som ett sätt att ta plats. Det är tydligt att de flesta pojkarna känner sig mer bekväma med att leka med bollen än att sitta och samtala likt flickorna. Vid observationen i klassrumsundervisningen frågar jag en pojke, vid lektionens slutfas, om han de brukar uppföra sig på liknande sätt vid andra lektioner. Han svarar; "Alltså vi brukar vara ganska skötsamma på svenskan, men du ska se oss på idrotten! (skratt)" Pojkens svar tyder på att det förekommer skillnader i elevernas beteende beroende på om de har svenskundervisning eller idrottsundervisning. Jag tolkar det som att pojken menar att de inte är lika skötsamma på idrotten i idrottshallen, vilket även flickans svar tyder på. De som är mindre skötsamma beskrivs vara pojkarna.

Vid observationstillfället var det en pojke som inte deltog i bollekarna. Pojken satt till en början med flickorna men allt eftersom de (flickorna) blev fler började pojken att förflytta sig från flickornas gemenskap till pojkarnas, dock utan att delta i

bollaktiviteten. Detta kan visa på att pojken var medveten att det inte förväntas att han, som pojke, ska umgås eller bete sig som flickorna.

I forskning om idrottsundervisning framkommer det att flickor och pojkar ses som skilda grupper med olika förutsättningar (Larsson et al 2005). Uppfattningar som råder är att pojkar, i högre grad än flickor, är mer intresserade av fysisk aktivitet och idrott (ibid 2005). Pojkarna anses även vara bättre på idrott (Fagrell 2000). Utifrån ovanstående intervjuresultat går det att avläsa att flickan tar avstånd från pojkarnas beteende. Detta kan tyda på att hon, som forskningen visar på, inte ges samma möjlighet i egenskap av flicka att ta plats i pojkarnas bollek.

När jag frågar flickan vidare visar det sig att hon och många av hennes klasskamrater, såväl pojkar som flickor, är fysiskt aktiva på fritiden. Flickan spelade både fotboll och red efter skolan. Trots detta var ingen flicka med i lekarna, vilket kan tyda på att de (flickorna) nedvärderar sina idrottsliga förmågor som forskningen hävdar.

4.6 Att våga ta plats

En stor del av den forskning som beskriver flickors och pojkars förutsättningar i idrottsundervisningen behandlar bollspel. När jag frågar idrottsläraren uppger hon att cirka 40 procent av undervisningen upptas av bollmoment av olika slag, som fotboll, basket och innebandy med mera. Dessa typer av lagbollspel beskrivs som moment som upplevs svåra och även stundtals skrämmande av flickor (Larsson 2004).

Under intervjun ville jag bearbeta dessa forskningsresultat. När jag frågade vilka som talade mest under genomgångarna i idrottsundervisningen, förklara den intervjuade flickan att det oftast var pojkarna. Hon berättade att hon uppfattade att pojkarna talade mest för att de sökte uppmärksamhet hos läraren och övriga klasskamrater. När jag vidare frågar hur detta påverkar lektionerna berättar hon:

”Man typ vågar inte lika mycket. Man är rädd att folk ska skratta åt en och ge taskiga kommentarer om man inte är så bra i typ bollsporter, fotboll innebandy och så. Man springer omkring där på planen och ba ahh passa men så kör dom ändå själva killarna – för de är ju så himla sportiga.”

Larsson (2004) beskriver att pojkar ser ner på flickors förmåga att utöva idrott och då främst bollsporter. Pojkarna hävdar att flickorna inte har tillräckligt bra teknik (ibid 2004). Dessa uppfattningar hos pojkarna kan vara en bidragande faktor till att flickan inte vågar ta lika mycket plats i idrottsundervisningen som pojkarna och att hon ser pojkarna som mer sportiga än flickorna. de Beauvoir (2008) menar att pojkar tillåts vara aktiva i lekar, rörelse och idrott till skillnad från flickor. Flickor och pojkar socialiseras alltså in i till olika förhållanden till att ta plats under idrottsliga aktiviteter. Även om de Beauvoirs teorier om kön är gamla (*Det andra könet* kom ut 1949, se de Beauvoir 2008) finns det mycket i min studie som tyder på att de fortfarande är aktuella i och med pojkarnas dominans bland annat i bollmomenten. Även aktuell forskning visar att flickor upplever att pojkarna ser sig som bättre och ger negativa kommentarer till flickorna i idrottsundervisningen, vilket den intervjuade flickan också ger uttryck för (Redelius 2004).

Även observationen visar på pojkarnas dominans i idrottsundervisningen. Som uppvärmningsövning genomfördes ett bollspel. Klassen var uppdelad i två lag. Eftersom flickorna var något färre till antalet (11 av 17) delade läraren in dem i jämnt fördelat i de båda lagen. Bollspelet gick ut på att passa en boll mellan sig och sedan försöka skjuta ner några av motståndarlagets koner. Vid bearbetning av videoinspelningen räknade jag antalet passningar som pojkar respektive flickor gav eller tog emot av klasskamrater samt hur många gånger flickor och pojkar sköt ett skott mot mål (konerna). Pojkarna tog emot passningar eller passade totalt 48 gånger (2,8 passningar per pojke). Motsvarande siffra för flickorna var 21 stycken passningar (1,9 passningar per flicka). Pojkarna sköt 6 gånger mot mål. Ingen av flickorna sköt skott mot.

Trots att flickorna var färre till antalet, talar siffrorna för att flickorna inte tar lika stor plats i bolleken som pojkarna. Bollinnehavet för pojkarna var betydligt större än flickornas. Detta var dock inget jag noterade under själva observationen. Då fick jag intrycket att alla, flickor som pojkar, var lika delaktiga i bollmomentet. Däremot blev det tydligt att så inte var fallet vid vidare bearbetning av det filminspelade materialet. Huruvida klassens idrottslärare var medveten om situationen är svårt att avgöra.

4.7 Att ta plats på olika sätt

Under lektionen i idrottsundervisningen förekom det även ett samarbetsmoment. Eleverna blev indelade i mindre grupper med 4-5 elever i varje grupp. Samarbetet gick ut på att tillverka en del av en konditionsbana med hjälp av valfritt material. Läraren förtydligade vikten av att alla skulle få komma till tals och att hela gruppen skulle vara överens innan banan skulle börja tillverkas. Varje grupp fick en fjärdedel av idrottshallen till sitt förfogande. Jag valde att närmare studera en av grupperna med tre pojkar och två flickor. Vid observationen registrerar jag att det framförallt är flickorna som engagerar sig i uppgiften. De diskuterar olika förslag och börjar plocka fram material. Under tiden svingar sig pojkarna i lianer, rockar med rockringar och fäktas med varandra med materialet.

När en av pojkarna ifrågasätter flickornas utformning av konditionsbanan, blir svaret tillbaka att deras (flickornas)variant är jättebra. Pojken kommer med ett annat förslag på banans utseende men de båda flickorna förklarar bestämt för honom att det inte är något bra alternativ.

Ovan förklarades att pojkarna tog större plats, i form av bollinnehav, än flickorna i lektionens inledande del. Under lektionens resterande del visar dock flickorna en mer framträdande roll i samarbetsövningen. I den forskning som jag hittat om flickor och pojkars villkor i idrottsundervisningen, behandlas uteslutande deras agerande från moment som bollsporter. Min studie visar att flickorna tar större plats än pojkarna i samarbetsövningen. Det hade varit intressant att se hur annan forskning ser på den aspekten. Det vill säga det finns olika sätt att ta plats på i idrottsundervisningen, inte endast genom bollinnehav och dylikt.

4.8 Sammanfattning av resultat och analys

Från observationen i svenskundervisningen kan sammanfattas att pojkarna, i större utsträckning än flickorna, räcker upp händerna, talar utan att blivit tilldelade ordet samt tilldelas ordet oftare av läraren. Majoriteten av pojkarna har även självmant placerat sig på platserna närmast läraren. Majoriteten av flickorna däremot har placerat sig i de bakersta bänkraderna längst bort från läraren. Detta tyder på att pojkar tar större plats i klassrumsundervisning än flickor. Däremot skiljer sig flickor och pojkars svar från varandra. Flickorna tenderar att svara mer ingående på lärarens frågor och motiverar sina

svar med argument. Pojkarnas svar är överlag korta och inte lika specifika som flickornas. Vilket beskriver att även flickor tar plats i svenskundervisningen, dock inte lika tydligt som pojkarna.

I idrottsundervisningen visade det sig att pojkar tar större plats genom mer bollinnehav än flickorna, samt genom högljudda lekar. Som intervjuresultatet visade vågar pojkar, i större utsträckning än flickor, ta plats i idrottsundervisningen. Däremot tar flickorna större plats i samarbetsmomentet, där flickornas idéer segrade över pojkarnas.

5. Avslutande diskussion

Syftet med detta examensarbete var att analysera skillnader i hur flickor och pojkar tar plats i svensk- och idrottsundervisning. Efter analyserande av observationer och intervju, kan jag tolka att flickor och pojkar tar plats på olika sätt beroende på undervisningssituation. Arbetets resultat visar på att pojkar överlag tar större plats i både idrott, - och svenskundervisning, än flickor. Det tyder på att de studerade flickorna och pojkarna följer spelets regler (Fagrell 2000) och därmed rättar sig efter normen för vad som förväntas av flickor och pojkar. Enligt de Beauvoir (2008) innebär dessa förväntningar att flickor inte ges samma förutsättningar som pojkar. Flickor uppfostras och socialiseras in i en roll som karaktäriseras av passivitet medans pojkar vägleds till att bli en självständig och aktiv man (ibid). Det var över 50 år sedan de Beauvoirs teorier om könens förutsättningar kom ut första gången. Trots detta går det att urskilja att även flickor och pojkar av dagens samhälle präglas av liknande förutsättningar, förväntningar och könsmaktsordning.

Även om det är min uppfattning att dagens svenska skola har kommit en bra bit på vägen i sitt genusperspektiv sedan 1950-talet, är det fortfarande viktigt att som lärare kunna se och reflektera över flickors och pojkars situation och vilka maktförhållanden som råder. Trots att mitt forskningsresultat visar på att pojkar överlag tar större plats i undervisningen, är det av vikt att inte grunda sin pedagogik utifrån föreställningar om att flickor är på ett sätt; lugna och passiv medan pojkar är på ett annat sätt; högljudda och aktiva. För så som den intervjuade flickan berättar är en bra lärare en som inte gör skillnad på flickor och pojkar, då ska även flickorna ges möjlighet att ta större plats och pojkarna accepteras om de tar mindre plats i klassrummet såväl som idrottshallen. Enligt genussystemet (Hirdman 1988) förekommer dessa normer, värderingar och föreställningar överallt i vårt samhälle. Det är därför betydande att som lärare medvetengöra, för sig själv och sina elever, vilka normer och värderingar som vårt samhälle vilar på för ett steg i rätt riktning mot en jämställd skola.

Jonsson (2007) hävdar att skillnaderna mellan flickor och pojkar oftast tas för givna i skolan, utan att det sker en diskussion kring hur det kommer sig. För att kunna forma skolan till en jämställd arena är det ett måste att kontinuerligt diskutera och analysera vad dessa skillnader könen emellan grundar sig på då normerna för vad som anses som kvinnligt och manligt inpräntas redan hos små barn (de Beauvoir 2008).

I denna studie har jag observerat flickor och pojkar i grupp. Självklart finns det även skillnader inom könen som dem emellan, vilket även poängteras av Larsson med flera (2005). Men som lärare och verksam i skolan är det betydelsefullt för jämställdhetsutvecklingen att vara medveten över rådande genusstrukturer och könsmönster och det faktum att flickor och pojkar har olika förutsättningar. Pojkarna tar mer och flickorna mindre plats eftersom de förväntas, utifrån den rådande könsmaktsordningen att agera på detta sätt. Att som pedagog kontinuerligt reflektera och utvärdera sitt eget och elevernas beteenden, föreställningar och förväntningar av flickor och pojkar, utifrån ett genusperspektiv, resulterar förhoppningsvis i en mer jämställd skola.

5.1 Förslag på fortsatt forskning

I denna studie har jag fokuserat på kön och genus och därmed sett flickor och pojkar från det faktum att de är just flickor och pojkar och vad det innebär. Det hade varit intressant att även studera hur faktorer så som klass, socioekonomisk status, etnicitet och sexualitet påverkar elevernas förutsättningar att ta plats i undervisningen.

6. Källförteckning

Tryckta källor:

Ambjörnsson, F (2003) En klass för sig – Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer. Stockholm: Ordfront förlag.

Arvastson, G & Ehn, B (red Nygren.) (2007) Kulturnavigering i skolan, Gleerups utbildning AB, Malmö

Bjerrum Nielsen, H, Rudberg M (1989) Historien om flickor och pojkar, könssocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv, Oslo, universitetsförlaget

de Beauvoir, S (2008) Det andra könet, Nordstedts Förlag, Stockholm

Elvin-Novak, Y & Thomsson, H (2003) Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män, Albert Bonniers Förlag AB, Stockholm

Fagrell, B (2000) De små konstruktörerna. Stockholm: HLS Förlag

Hirdman, Y (1988) Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning, Kvinnovetenskaplig tidskrift nr3 1988

Jonsson, R (2007) Blatte betyder kompis. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola. Ordfront förlag, Stockholm

Larsson, H (2001) Iscensättningen av kön i idrott – En nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan Stockholm: HLS Förlag 2001. Kolla upp!

Larsson, H (2004): Vad lär man sig på gympan? – Elevers syn på idrott och hälsa i år 5. I Håkan Larsson & Karin Redelius, red: Mellan nytta och nöje. Bilder av ämnet idrott och hälsa, s 123–148. Stockholm: Idrottshögskolan.

Larsson, H & Redelius, K (red) (2004) Mellan nytta och nöje – Bilder av ämnet idrott och hälsa. Skola-Idrott-Hälsa, Rapport nr 2 i serien Skola-Idrott-Hälsa. Stockholm: Idrottshögskolan.

Larsson, H, Redelius, K & Fagrell, B (2007) Teman: Kropp, hälsa och genus – kritiska perspektiv på idrott och hälsa? Utbildning & Demokrati 2007, vol. 16, nr 2, 5-16.

Nihlén, J, Nilsson, S (2006) Genusboken, Ungern, Liber AB

Patel, R & Davidson, B. (2003). Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning. Lund: Studentlitteratur.

Redelius, K (2004): Bäst och pest! – ämnet idrott och hälsa bland elever i grundskolans senare år. I Håkan Larsson & Karin Redelius, red: Mellan nytta och nöje. Bilder av ämnet idrott och hälsa, s 149–172. Stockholm: Idrottshögskolan.

Rønholt, H (2002) 'It's only the sissies ...': Analysis of teaching and learning processes in Physical Education: A contribution to the hidden curriculum. Sport, Education and Society

Stkukát, S (2005) Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap, Studentlitteratur, Malmö

Skolverket (Lpo-94) Styrdokument, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklasser och fritidshem.

Internetkällor:

Jørgensen, P & Vogensen, N (2004) What's going on in the gym? Learning, Teaching and Research in Physical Education. University of Southern Denmark www.sud.dk/health/iod, hämtad: 2007-05-05.

Larsson, H. Fagrell, B. & Redelius, K (2005) Kön-Idrott-Skola, http://www.idrottsforum.org/articles/larsson/larsson_fagrell_redelius/larsson_fagrell_redelius051214.html, hämtad: 2009-04-15.

Skolverket, före detta Myndigheten för skolutveckling (2003) Hur är det ställt? Tack ojämt! Erfarenheter av jämställdhetsarbete i grundskolor och gymnasieskolor, Stockholm: Liber distribution, <http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/26/11/e000114.dpt.pdf>, hämtad: 2008-12-11.

Skolverket (2005) Varför är flickor bättre än pojkar i skolan? <http://www.skolverket.se/sb/d/1226/a/5174;jsessionid=7415DB7960E6C53D880BBA340E9F6118>

Dagens nyheter (2009, 14maj) Tjejer får mindre del av kakan <http://www.dn.se/sport/tjejer-far-mindre-del-av-kakan-1.865589>, hämtad:2009-05-14

Svenska dagbladet (2006, 25mars) Fp vill återinföra separerad skola, http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_303872.svd, hämtad: 2009-05-12

Bilaga 1.

Observationsschema

Handuppräckning

Pojkar

Flickor

Tilldelas ordet

Pojkar

Flickor

Talar utan att blivit tilldelad ordet

Pojkar

Flickor

Utför en passning (ger eller tar emot en boll)

Pojkar

Flickor

Skjuter mot mål

Pojkar

Flickor

Bilaga 2.

Intervjufrågor till elev

Inledning

Kortbeskrivning av vad intervjun kommer att handla om.

Frågor: Hur länge har du gått på skolan?

I klassrummet

Frågor:

- Hur tycker du att det är under lektionerna – vilka talar mest?
- När och hur (handuppräckning eller tala utan att fått ordet) talar de?
- Finns det tillfällen då flickor pratar mer under lektionerna? I sådana fall när?
- Finns det tillfällen då pojkar pratar mer under lektionerna? I sådana fall när?
- Hur fördelar läraren ordet under genomgångar mm?
- Beter sig läraren olika mot flickor och pojkar?
- Tycker du att flickor och pojkar är/beter sig/har olika uppgifter i klassrummet?

I idrottshallen på idrottslektioner

Frågor:

- Vad brukar du göra minuterna innan lektionen börjar? Hur gör dina klasskamrater? Finns det någon skillnad på flickor och pojkars beteende?
- Vilka talar mest under genomgångar? När och hur sker detta?
- Hur brukar du uppleva lektionerna? Vid bollspel, vid redskap osv. finns det tillfällen då du upplever att flickor eller pojkar tar mer plats?
- Upplever du att läraren agerar på ett sätt mot flickor och ett annat sätt mot pojkar?
- Vem/vilka bestämmer vad man ska göra? Vilka sporter/aktiviteter osv?